

A temetésről Jancsó Benedek a következőket jegyezte fel: „Mikor másnap az eresztvényi temetőben eltemették, harangszó helyett ágyúörgés kísérte utolsó útjára, s nem volt egyetlen katona sem, kinek szeme könnytől száraz maradt volna... — Negyednapra az orosz kozák lovak dühükben simára taposták a frissen hantolt sirt.”

Dr. Szénássy Zoltán

Beniczky Lajos

A nagy magyar mesemondó, Jókai Mór Az új földesúr című regénye egyik alakjának, Garavölgyi Aladárnak személyét az 1848–1849-es magyar szabadságharcban jelentős szerepet játszó, eddig kevésbé méltatott *Beniczky Lajos honvéd ezredestől* rajzolta meg. Az író gazdag fantáziája formálta olyanná, amilyenek a könyvből ismerjük.

A történelmi valóságot követve Beniczky nem a pipázgató táblabíró, aki az osztrák elnyomással szemben a passzív ellenállás védősáncai mögé barikádozza el magát, akinek ellenállása csupán abból áll, hogy nem ad be kérvényt a hatóságokhoz, mert akkor illetéket kellene lerónia, nem szív „finánclátta” dohányt, mert ezzel is csak támogatná a rendszert. Beniczky Lajosnak módjában állt volna, hogy visszavonuljon beszercebányai otthonába vagy a nem messze fekvő alsómcinsyei várkastélyának falai közé, és élje a földesurak kényelmes életét, vadászattal, kártyázással és lakomákkal töltve idejét. Nem, Beniczky Lajos nem ezt az utat választotta, hanem tevékenyen részt vett az idegen elnyomókkal szembeni küzdelemben.

Fiatalon, huszonhét éves korában Zólyom megye alispánjává választották. Ekkor szerepel először a bécsi hivatalos szervek előtt az államtanács tagjai számára a rendőrfőnökség által szerkesztett tájékoztató jegyzőkönyvben. A tájékoztató jegyzőkönyvet a bécsi rendőrség a Magyarországot behalózó besúgók jelentéseiből állította össze. A selmecbányai fizetett spicli többek között azt írja Beniczkyről: „... vallástalan... könnyelmű... ha szolid ismeretekre vetné magát, még mindig igen használható egyénné válhatna”. Azzá is vált, csak hogy nem a Habsburgok számára. Kossuthnak ajánlja fel szolgálatait. Így kerül 1848-ban a márciusi események sodrába. Rögtön megbízást kap a szervezés alatt álló pénzügyminisztériumban, mint a bányászati viszonyok kiváló szakértője. A körülmények, de nem utolsósorban egyéni adottsága, képessége hozta magával, hogy Beniczky nem kényelmes állásban ülő pénzügyi tisztviselő lett, hanem számos megye kormánybiztos és a harcterek félelmet nem ismerő katonája.

Beniczky mint kiváló gerillavezér, sikeres budatini (Trencsén vm), losonci és eperjesi harci sikereivel örökre beírta nevét a szabadságharc történelmének lapjaira. Kezdetől fogva lelkes híve volt Kossuthnak. Egy időre akkor állt be törés kettőjük között, amikor az eperjesi csapatban Beniczky az ígért jelentős számú katonai támogatást nem kapta meg és a majdnem háromszoros túlerőn aratott sikeres támadása után visszavonult a kassai dombokra. Bár ez hadászati szempontból helyes lépés volt, Kossuth mégis gyávasággal vádolta. Ez lelke mélyéig sértette. Lemondott összes katonai és polgári tisztségéről, valamint őrnagyi rangjáról, mint közkatona akart továbbharcolni. Kossuth eljárása igazságtalan és meggondolatlan volt. Egyik régi odaadó hívét, a magyar nemzeti törekvések kipróbált harcosát bántotta meg. Görgey azonban becsülte Beniczkyben a bátor katonát és irt Kossuthnak. Levelében kifogásolta, hogy Beniczkyt megfosztotta csapatától és Dembinszky hadtestébe osztották be. Kossuth belátta tévedését. Felszólította Beniczkyt, maradjon meg tisztségeiben, valamint közölte vele alezredesté való előléptetését. Beniczky ekkor újból munkához lát. Intézkedik, újoncot, szervez, utasításokat ad, személyesen vezeti a Stureczi-hágó erődítési munkálatait.

Az ellenség közeledtére rendelkezéseinek megfelelően megszólalnak a városok, a falvak harangjai, a Szalka ormain kigyulladnak a veszélyre figyelmeztető tüzek, fegyverbe szólítva a zólyomi völgyek lakosságát. Személyesen intézkedik mindenütt, kiáltványokat ad ki. Ezeket mind ő fogalmazza magyar és szlovák nyelven. „Keljetek fel Testvérek!” kezdődnek a versben és prózában az osztrák császár ellen izgató kiáltványai. A szlovák nép a maga ügyének tekintette a hadbahívást. A hívó szónak eleget téve a szlovákok is harcoltak az elnyomó osztrákok ellen. A felvidéki városok levéltáraiban őrzött levelek, okmányok, jegyzőkönyvek tanúskodnak erről és hitelt érdemlően igazolják, hogy már a török uralom idején, később pedig Rákóczi zászalai alatt a szlovákok együtt harcoltak a magyarokkal. Most is jöttek önként, lelkesedéssel.

Beniczky az ellenséges hadmozdulatok elhárítására minden eszközt igénybe vett. Beszercebányán adta ki szlovák nyelvű röpiratait. „Tanács arra, milyen módon lehet hegyes vidékünket megvédeni” címmel. Ebben többek között így szól a szlovák lakossághoz: „Minden sűrű erdő,

keskeny út, útszoros, minden valamire való domb, mély árok erős bástyánk lehet az ellenséges támadás ellen. Ez a mi hegyes vidékünk, ha okosan védjük, nem más az ellenség részére, mint nyitott sír, melyben a zsarnokság zsoldosait fogjuk eltemetni. Bízunk tehát csakis saját magunkban, *egyértés és kölcsönös bizalom* uralkodjék közöttünk és akkor biztos lesz győzelmünk. Akár mint vezérek, akár mint közlegény veletek együtt kész vagyok a *közös szabadságért* és *üdvünkért* harcolni é igérem nektek, hogy soha el nem hagyalak . . .” Beniczky jól ismerte a szlovák nép lelkületét és szabadságvágyát. Tudta és meg volt győződve, hogy a harcban számíthat rájuk a közös ellenség ellen vívott küzdelemben. Jórészt neki köszönhető, hogy a bécsi udvar a szlovákok jelentős részét nem tudta úgy a szabadságharc ellen fordítani, mint a többi nemzetiséget.

A cári orosz csapatok beavatkozását követően a kör egyre szűkült. A harcmozdulatok a visszavonulás, a hátrálás jegyében folytak. Szemere Bertalan és Batthyány Kázmér gróf miniszterek belátták a további harc értelmetlenségét. Ezért *Pöllenberg tábornokot, Beniczky ezredest, gróf Bethlen József huszár tábornyát* egy válogatott huszárcsapat fedezete alatt Rüdiger Teodor Vasziljevics gróf hadtestparancsnokhoz küldték egy különbéke javaslatával. Rüdiger a levelet Paskievics Iván Fedorovics grófhhoz továbbította.

Kossuth utolsó reménye a temesvári csata kimenetelében volt. Azonban amikor értesült Guyon tábornoktól a vereségről, ez mélyen lesújtotta a kormányzót. Kossuth már nem látott más kiutat, ezért lemondott, a katonai és polgári hatalmat Görgeyre ruházta. Szárnysegédjével, Asbóth ezredessel és Zuber alezredessel hintójába szállt és elhagyta Arad várát. Kossuth a Rüdiger-től visszatérő küldöttséggel Radnán találkozott. Megállította kocsiját és Beniczkyt arra kérte, hogy kövesse őt az emigrációba. „Eltökélt szándékom — válaszolta Beniczky —, hogy nem hagyom el az országot és nem hagyom cserben fegyvertársaimat, bármit is hozzon a sors számomra.”

A bekerített magyar hadsereget Rüdiger tábornok a fegyverletétel után átadta az osztrákoknak. Görgeyn kívül a főtiszteket és a polgári vezetőket azonnal fogva tartották. Beniczkyt először az aradi minoriták kolostorába zárták. Később az aradi vár sötét kazamatája volt az éjjeli szállása, nappal pedig nehéz sáncmunkát kellett végeznie.

Többszöri kihallgatás után, 1850. február 28-án volt az ítélethirdetés. Beniczkyt kötél általi halálra, vagyonának elkobzására ítélték. Az ítéletet később húszévi börtönbüntetésre változtatták. Haynau, úgy látszik, Beniczky sorsát nagyon is szemmel tartotta. Parancsot küldött az aradi várparancsnokságnak, hogy Beniczkyt nagy óvintézkedésekkel a biztonsági rendszabályok megtétele után „a közbiztonság” érdekében országban kívüli helyre kell szállítani. Betegsége miatt Pestnél tovább nem bírta az utazást. Alighogy felépült, elvitték a komáromi vár kazamatáiba. Innél 1853. február 15-én Kufstein várába szállították.

Hét évig raboskodott, megőrizve lelke derűjét, nyugodt természetét. 1856-ban, amnesztia keretében 70 politikai elitét nyert kegyelmet. Ezek között volt Beniczky is, aki a következő év, 1857 januárjában szabadult börtönéből. Jelene, jövője nagyon kilátástalan volt. Mihez kezdjen? Állásától, rangjától, vagyonától megfosztották, testében hétévi börtön megpróbáltatásainak minden kinja, betegen, de ép lélekkel szabadul a kufsteini vár cellájából. Hová menjen? Mit csináljon? Hirtelenében nem volt más választása, sógoránál, Battik Sándornál, annak farkasfalvi otthonában húzódott meg. Itt élt teljes visszavonultságban és írással foglalkozott. Két könyve jelent meg. Az egyik címe: Kálmán király és József császár, a másiké Kaleidoszkóp vagy Éji álmok. Az utóbbi kétkötetes könyvben fontos társadalmi kérdésekről elmélkedik.

Beniczky azonban nem az elmélkedések és az elméletek embere volt. Az élet belőle nem elméleteket gyártó, hanem gyakorlati, cselekvő férfit formált. Igyekezett magát túltenni a kufsteini raboskodás emlékein. Ismét a nemzet nehéz helyzetével, súlyos politikai kérdésekkel kezdett foglalkozni. Amikor 1861-ben összehívták az országgyűlést, Beniczkyt szülőföldje, Zólyom megye küldte képviselőjeként a breznóbányai kerületből. Ezt megelőzőleg Losonc város díszpolgárává választotta.

Képviselősege mellett minden idejét a honvédek szervezésének szentelte. A pesti Honvéd Egyletnek volt az elnöke. Ezek a szervezetek a volt honvédek segélyezésére alakultak. Ez volt a külszín. Eredeti célja azonban az volt, hogy jegyzékbe foglalja azokat a tiszteket, akik a szervezésre kerülő felkelő hadseregben részt vennének. Megindult a szervezkedés és elkezdődött a fegyverek szállítása. Asbóth Lajos egykori honvéd ezredes az összeesküvést elárulta. A bécsi udvari levéltár Informationsbüro osztályán az első világháború után megtalálták azokat az aktákat, amelyekben le van írva a besúgók működése, és akik ezért a munkáért kegydíjban részesültek. Ebben a jegyzékben Asbóth a második helyen szerepel. Asbóth jelentése szerint Beniczky volt az Almássy-féle összeesküvés lelke. Ő szervezte a gerillákat. A Mátrában volt a központ, nyolcvanezer fegyver és két üteg már készenlétben állt.

Mikor elég terhelő adat gyűlt össze, a hatóságok elhatározták a rajtaütést. 1863. mácius 5-én hajnalban megkezdődtek a letartóztatások. Hosszú vizsgálati fogság után, két év múlva meghozták az ítéletet. Beniczky Lajost nemessége elvesztése mellett kötél általi halálra ítélték. Ezt a második halálos ítéletet ismét 20 évi várfogságra változtatták, melyből a csehországi Josephstadtnban három évet töltött a börtönben, és 1867-ben, a kiegyezés alkalmával az általános amnesztia keretében becsületszóra szabadlábra helyezték.